

KOMUNIKACIJA I NOVI MEDIJI

Cyberspace (kiber-univerzum), reč koja je u svakodnevnu upotrebu ušla kao kovanica iz naučnofantastičnog romana *Neuromancer* W. Gibssona, iz 1984. godine, može se porediti sa Zemljom OZ, s tom razlikom, što osim velikog čarobnjaka i male Doroti iz Kanzasa koji su iskusili ekskluzivitet čarobne zemlje Oz, *cyberspace* u svoje okrilje prima sve zainteresovane da zavire u svet virtuelne realnosti, omogućene kompjuterskom tehnologijom. Prema Gibsonovom određenju, *kiber-univerzum* je zapravo veštački stvorena sredina koju su kreirali kompjuteri. *Cyberspace* predstavlja veštačku, virtuelnu realnost koju stvaraju i reprodukuju kompjuterski sistemi.

Najveći i najpoznatiji kompjuterski mrežni sistem *Internet*, pod kojim se često podrazumeva i pojam *kiber-univerzuma*, kreiran je još početkom sedamdesetih godina u okviru američkih vojnih istraživanja i predstavlja najveću kompjutersku mrežu na svetu. To je nova komunikacijska tehnologija, hibridni medij koji kombinuje aspekte štampe, telefona, oglasne table, privatnih pisama, radija, televizije. Mogućnosti Interneta su ogromne, a najpoznatije su:

Elektronska pošta (e-mail): E-mail omogućava razmenu pošte i informacija s milionima korisnika širom sveta. Elektronske *liste za slanje pošte* omogućavaju uključivanje u grupne diskusije s ljudima koji imaju slična interesovanja, kao i upoznavanje s drugim ljudima preko kompjuterske mreže.

Svetom raširena mreža (World Wide Web, WWW): predstavlja multimedijske i hipertekstom povezane baze podataka. Za razliku od ranijih mrežnih usluga,

Web kombinuje tekst, sliku, zvuk i animaciju, omogućavajući da se pritiskom na taster miša korisnici kreću svuda po svetu. Softver koji se koristi za kretanje po Webu zove se čitač (*browser*), a najpoznatiji su *Netscape Navigator*, *Microsoft Explorer* i *Mosaic*.

Pribavljanje informacija: Mnogi računari imaju datoteke sa informacijama kojima je pristup slobodan, a njihov raspon se kreće od bibliotečkih kataloga, tekstova starih knjiga, digitalizovanih slika, zbirke različitih softvera, do igara i operativnih sistema.

Oglasne table (Usenet): Sistem Usenet je ogromna raspodeljenja i neposredno dostupna oglasna tabla kojom dnevno protiče oko sedamsto miliona slova, u porukama razaslatim iz preko 12.000 različitih tematskih grupa. Te teme su u rasponu od stručnih računarskih tekstova, hobija, do političkih rasprava.

Igre i časkanje: Igra koja se zove MUD (*Multi-user Dungeon – višekorisnička tamnica*) predstavlja posebnu formu kompjuterske igre u kojoj korisnici preuzimaju identitet nekog od junaka priče koja se odigrava. *Internet Relay Chat (IRC – Internetovo štafetno časkanje)* predstavlja društvenu liniju preko koje korisnici mogu uživo da vode razgovore s mnoštvom drugih korisnika.

U pokušaju da definišemo kiber-univerzum, najbolje je poći od određenja da je reč o svojevrsnom novom komunikacijskom mediju, iako je on mnogo više od klasičnog pojma medija. Termin prostor (*space*), odnosno, univerzum, intrinzično upućuje na *društenost*, pa se već na samom početku može govoriti o novoj vrsti kibernetskog društva, iako je kategorija prostora u fizičko-geografskom smislu, takode od izuzetne važnosti za razumevanje novog modela komunikacije. Reč je, naime, o specifičnoj informatičkoj mreži, neizmernog opsega (novije studije ukazuju na neverovatnih 320 miliona strana na WWW), koja po definiciji podrazumeva otvoreni informatički sistem u čijem kreiranju i funkcionisanju učestvuju milijarde korisnika širom sveta.

Internet se razlikuje od svih dosadašnjih komunikacijskih medija. Bez obzira na uzrast, pol, boju kože, veru ili zemlju porekla, ljudi pomoću Interneta slobodno mogu da razmenjuju ideje, informacije, mišljenja. Ono što je najzanimljivije jeste činjenica da je Internet najotvoreniji informacijski sistem na svetu. Hiljade računara pružaju usluge koje su na raspolaganju svakome ko ima pristup Mreži. "Još nešto po čemu je Internet neobičan jeste to što se za njega

može reći da je 'društveno neraslojen'. Drugim rečima, nijedan računar nije bolji od bilo kog drugog, i nijedno lice nije bolje od bilo kog drugog. Ko ste vi na Internetu zavisi isključivo od toga kako se predstavite pomoću svoje tastature. Ako se po onome što kažete zaključiti da ste inteligentna i zanimljiva osoba, onda ste vi upravo to. Nije važno koliko godina imate i kako izgledate, da li ste učenik, direktor ili građevinski radnik. Fizičke mane nemaju značaja – dopisujemo se s ljudima koji su slepi ili gluvi. Da nam to sami nisu rekli, nikada ne bismo ni saznali. Ljudi postaju slavni u zajednici na Mreži, neki u povoljnom, neki u nepovoljnom smislu, ali to postižu sopstvenim trudom."¹

Internet omogućava lak, brz i jeftin kontakt s drugim ljudima i drugim kulturama, pomaže u razvijanju veštine čitanja, pisanja, istraživanja i upotrebe jezika. Takođe, Internet predstavlja relevantno sredstvo u savremenim obrazovnim sistemima, tehnološku podršku u okviru porodice, u smislu edukacije i zabave dece, ali isto tako je i nezabilazno sredstvo umetničkog izražavanja.

Za neke teoretičare, nezavisno od komercijalnih efekata, posebno su značajne društvene i psihološke implikacije kiber-univerzuma. Za razliku od televizije koja emituje svoje poruke pasivnoj i izolovanoj publici, Internet podrazumeva *interakciju*, i u direktnoj je zavisnosti od korisnika. Kako su zajednički izvori informacija i društvena kooperacija predstavljali uslove uspešnog komuniciranja, branioci nove tehnologije smatraju da je upravo Internet ona karika koja će omogućiti ponovnu integraciju društva, ozbiljno oslabljenog uticajima televizije.

Ukazujući na činjenicu da kiber-univerzum ohrabruje formiranje "*virtuelnih zajednica*", oslobođenih nacionalnih ili geografskih granica, oni u Internetu vide u pravom smislu reči svojevrstu renesansu "slobodnog govora". Kako uključivanje u Mrežu od svakog korisnika čini izdavača, Internet, prema ovim interpretatorima, nudi moćna sredstva za oslobađanje javnog prostora od privatne kontrole vlasnika medija.

Za razliku od ove optimističke perspektive, kritički orijentisana istraživanja upozoravaju na mogućnost da se putem kiber-univerzuma, umesto stvaranja *globalnog sela*, kako je to najavio Makluan, samo prodube

¹ J. R. Levine/C. Baroudi/M. Levine Young, *Internet za neupućene* Mikro knjiga, Beograd 1996. str. 11.

razlike između bogatih i siromašnih. Korisnici, naime, mogu da isključe svoje televizore kako bi se prepustili širokoj komunikaciji s ostalim stanovnicima njihovog zajedničkog kiber-grada. Drugi upozoravaju na mogućnost ozbiljne zloupotrebe građanskih i privatnih prava: kako se preko kiber-univerzuma odvijaju mnoge društvene i komercijalne transakcije, lakše je dobiti informacije o potrošačkim navikama korisnika, o njihovim privatnim interesovanjima ili političkim uverenjima. Isto tako, povećana je mogućnost transmisije pornografskih, kriminalnih ili politički i verski netrpeljivih sadržaja. Tako na primer, jedan sajt koji sadrži arapsku astrologiju, svakom od znakova horoskopa savetuje neku od akcija kojom će ugroziti Jevreje! Poseban problem predstavljaju autorska prava, koja su izložena brojnim zloupotrebama.

Najzanimljiviji aspekt kiber-univerzuma, odnosi se na specifičnu vezu ljudskog iskustva i tehnoloških performansi. Kompjuterski simulirani svet i elektronski organizvano iskustvo ukazuju na perspektivu susreta mašine i čoveka na skoro organskom nivou, pa su neki teoretičari čak skloni da govore o "*bioničkoj konvergenciji*", pomoću koje ćemo svi jednog dana biti toliko kompjuterizovani da ćemo moći direktno da šaljemo poruke iz svog mozga. Na tom nivou, perspektiva humaniteta, artikulisana u Makluanovskom stilu, pokazaće da bi ljudi postali tek "reproduktivni organi sveta mašina".

Kiber-univerzum nije samo tehnologija, nije samo informatički univerzum, već specifična i otvorena sfera komunikacije i masovnog *necenzurisanog* opštenja. Internet se zato može razumeti i kao zajednica *hroničnog komuniciranja*. Iskustvo kreirano preko kompjutera i kompjuterskog umrežavanja predstavlja svojevrstan psihološki prostor, prosto zato, što osim razmena informacija, ljudi preko Interneta razmenjuju mišljenja, želje, strepnje, pružaju jedni drugima podršku, izražavaju ljubav, ogovaraju, sklapaju prijateljstva, igraju igre s drugima, flertuju, raspravljaju se, itd. Mnoge od ovih aktivnosti su u osnovi emocionalne, budući da korisnici često diskutuju o svojim privatnim životima, problemima ili frustracijama.

Kompjuterski posredovana komunikacija (*Computer – Mediated – Communication, CMC*), iako podrazumeva, pre svega, tehnološki strukturisan univerzum, takođe, predstavlja i prostor jedinstvenog psihičkog iskustva u kojem se mogu registrovati fenomeni redukovanog ili izmenjenog polja čulnosti, problem identiteta

ili fleksibilnosti, kao i problem anonimnosti. S druge strane, CMC ukazuje na proces izjednačavanja socijalnog statusa, transcendiranja prostornih ograničenja, rastezanja ili kondenzovanja vremena, sposobnosti ostvarivanja brojnih kontakata i veza. Takođe, CMC predstavlja i svet koji artikuliše sopstveni jezik, a kao virtuelna realnost može ponuditi uverljiva iskustva isto kao i veoma maštovita scenarija u kojima korisnici mogu uzeti aktivno učešće, kao što je slučaj u MUD-u. Otuda, kiber-univerzum čak može postati prostor artikulacije alternativnog stanja svesti, svojevrstan svet snova koji se obraća bazičnoj ljudskoj potrebi za samooizražavanjem i kreacijom.

Kiber-univerzum, bez mogućnosti direktne komunikacije licem-u-lice, s kategorijom anonimnosti u svom središtu, upućuje na značajan problem otkrivenog ili prikrivenog *identiteta* korisnika. U jednom smislu reč je o mogućnosti preuzimnja sasvim novog identiteta koji se ostalim učesnicima komunikacijskog procesa predstavlja kao pravi. S druge strane, anonimnost korisnika pruža priliku za uznemiravanje, vredanje ili obeshrabrivanje drugih, jednom rečju, za nasilničko i regresivno ponašanje.

Značajan istraživački izazov predstavljaju i prigovori da se kod mnogih korisnika radi o svojevrstnoj adiciji i nesposobnosti za stvarnu komunikaciju bez kompjuterske podrške. Štaviše, mnogi kritičari su skloni da raznovrsne tipove veza i odnosa (prijateljski, ljubavni, itd.) koji se uspostavljaju ili ohrabruju preko Interneta, označe kao fantaziju kojom se nadomešta nedostatak stvarnih interpersonalnih relacija. Uprkos ovom gledištu, mnoga prijateljstva, romantični odnosi, čak i brakovi, ostvareni su zahvaljujući Internetu. Štaviše, čak je i psihoterapija našla u Internetu mogućnost komunikacije s klijentima.

Ono što Internet čini najmoćnijim savremenim komunikacijskim sredstvom jeste lakoća s kojom ljudi otkrivaju, uključuju se i formiraju *grupe*. Bez obzira gde žive i čime se bave, ljudi sličnih interesovanja mogu lako da se udružuju i da artikulišu svoje stavove ili potrebe. Mnoge studije koje se bave fenomenom kiber-univerzuma ukazuju da Internet komunikacija predstavlja aletrnativu kulturnim procesima, menjajući osnovu socijalnog identiteta. Kao glavna tema artikuliše se fenomen u kojem se otkriva tendencija oslobađanja pojedinca njegovog telesnog identiteta putem nove tehnologije, omogućavajući odvojenu egzistenciju mnogobrojnih aspekata ličnosti.

Paralelni pristupi Cyberspace-u

Kao jedinstveni komunikacijski medij, Internet predstavlja podršku stvaranju različitih supkultura koje postaju čvrno mesto rasprava o njihovim radikalno dekonstruktivnim efektima na kategoriju identiteta, i kulture uopšte². Tako, tvrdnja da se mi "krećemo od modernističke kalkulacije ka postmodernističkoj simulaciji, u kojoj je jastvo multiplikovan distributivni sistem"³, dobija svoju potvrdu i u nekim drugim radovima: "Identiteti koji se pomaljavaju iz ovih (Internet) interakcija – fragmentirani, kompleksni, prelomljeni kroz sočiva tehnologije, kulture i novih tehnokulturalnih formacija – izgleda da su ... mnogo vidljiviji kao kriterijumi onoga što smo zapravo postali sada, na kraju mehaničke ere."⁴ Ovakve teze, koje za okvir imaju psihoanalitičku teoriju, međutim, zasnovane su prevashodno na interpretaciji ponašanja individua u okviru MUD-a.

Razvijajući posebnu teoriju kompjuterski posredovane komunikacije, ovakve studije artikulišu jednu specifičnu teoriju komunikacije, koja u središte svojih istraživanja stavlja društveno značenje kategorije *jastva (Self)* kao i projekcije društvenih promena koje se manifestuju u okviru promenjenog Selfa, a uslovljene su Internet komunikacijom. Osnovno pitanje ovako intoniranih studija odnosi se na pojavu novih struktura interakcije i reorganizacije socijalnih ograničenja, koje se mogu manifestovati u novim komunikacijskim medijima, a time i u komunikaciji uopšte.

Teorije govora⁵ razmatraju fenomen interakcije isto kao tehnologiju, kao socijalni artefakt⁶, pokazujući više interesovanja za relacije između novih modela ponašanja indukovanih kiber-univerzumom i stvarnog dru-

² Up. S. Turkle, *Life on the screen: Identity in the Age of Internet*, Simon & Schuster, New York, 1995., R. A. Stone, *The War of Desire and Technology at the End of the Mechanical Age*, MIT Press, Cambridge, MA, 1996.

³ S. Turkle, *op. cit.* p. 148.

⁴ R. A. Stone, *op. cit.* p. 36.

⁵ P. Berger/T. Luckmann, *The Social Construction of Reality*, Doubleday, New York, 1967., D. Boden/D. Zimmermann, *Talk & Social Structure: Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1991., R. Buttny, *Social Accountability in Communication*, Sage, Newbury Park, CA 1993.

⁶ Up. D. J. Hess, *Science & Technology in a Multicultural World: The cultural Politics of Facts & Artefacts*, Columbia University Press, New York, 1994.

štvenog okruženja. Ovaj pristup ukazuje na inherentne socijalne procese koji se pomalaju u samom govoru, kao temelju na kojem se ostvaruje interpersonalno razumevanje i artikulacija društvenih ciljeva kiber-komunikacije.

Suštinski problem s kojim se suočavaju teorije kiber-komunikacije, sadržan je u činjenici da nije izgrađen teorijski instrumentarijum preko kojeg bi se mogle artikulirati jasne distinkcije koje će ovu teoriju razlikovati od postojećih kulturoloških ili antropoloških studija, tim pre što su sve pretpostavke i posledice kiber-univerzuma suštinski društveno uslovljene. S druge strane, psihološke teorije komunikacije fokusiraju pažnju na problem individualnog doživljaja, dok sociološke za predmet imaju problem kolektiviteta. U nekim od pomenutih studija, međutim, prevazilaženje društvene teorije u objašnjavanju socijalnih fenomena može odvesti do jedne radikalne pozicije utemeljene na dekonstruktivističkoj filozofiji, Lakanovoj psihoanalitičkoj teoriji, ili teoriji literature, tim pre ukoliko su za predmet istraživanja uzeti ekstremni slučajevi, a ne opštiji društveni trendovi. Upravo zato se i može reći da bez društvene teorije i jasno artikuliranih metoda istraživanja, Internet verovatno postaje interpretiran kao nestvaran, fantastičan svet, daleko od praktičnog, efikasnog i socijalno utemeljenog okruženja.

Problem identiteta

U nekim od pomenutih studija ukazuje se na razliku između tradicionalnog pojma "*selfa*" kao psihološke kategorije i njegove postmodernističke interpretacije. U teoriji o (*de*)*konstrukciji* identiteta u kulturi simulacije, iskustva na Internetu postaju prominentna, ali mogu biti shvaćena jedino u širem kulturnom kontekstu. Kontekst predstavlja teza o eroziji granica između *stvarnog* i *virtuelnog*, *animiranog* i *neanimiranog*, *jedinstvenog* i *multiplikovanog* selfa, koji se istovremeno pojavljuje kao tematski topos, kako u okviru modernih naučnih istraživanja, tako i kao individualni doživljaj i u svakodnevnom životu.

Preko naučnih pokušaja da se, na primer, za decu kreira veštački život, izmaštana realnost, kroz narkotizujuće serije virtuelnih ličnosti, mogu se detektovati paradigme fundamentalnih načina stvaranja i doživljavanja ljudskog identiteta. U društvenim naukama, problem selfa i identiteta interpretiran je prevashodno preko kategorije *relacija* i *interakcija* s drugima, u grupi ili u društvu u celini.

Mnoge od pomenutih teorija polaze od teze o *diskontinuiranom* selfu kao individualnoj kreaciji, koja se odvija pod kontrolom političke zajednice. Prema mnogim savremenim teorijama, Internet pruža mogućnost korisnicima da budu ono što su oduvek želeli, da preko kiber-univerzuma vizuelizuju i iskuse fantazme alternativnog identiteta čime se, zapravo, odbacuje pojam limitiranog selfa. U tom smislu zanimljiva je tvrdnja da je u kiber-univerzumu "jastvo (*self*) *decentrirano, disperzivno i multiplikovano u kontinuiranoj nestabilnosti*"⁷.

Ne treba, međutim, zaboraviti činjenicu da se ljudi neprestano angažuju u pokušaju da strukturiraju zajedničko iskustvo i ustanove red u konvencijama diskursa, kako bi mogli da se oslanjaju na zajednički značenjski sistem. U tom procesu strukturiranja i uređenja sveta znakova, odvija se proces konstruisanja i razumevanja sopstvenog identiteta. Ideja fragmentacije selfa (identiteta) zato može biti osnova za kulturne promene: iako iskustvo može biti viđeno već kao fragmentirano, rad kulture s organizacijom značenja u svom središtu predstavlja osnovu za ponovno uspostavljanje reda i time za rekonstrukciju selfa.

Zbilja, postoji socijalno definisana razlika između *stvarnog predstavljanja* i *prezentacija identiteta* koje se mogu pojaviti na Internetu (ukoliko korisnici odluče da odbace svoj pravi, odnosno, stvarni identitet). Takođe je tačno da se u okviru kiber-komunikacije može izgrađivati *persona*, i namerno simulirati određena komunikativna situacija kao i motivacioni sistem koji je uslovljava. Pitanje je samo, šta ovakvo ponašanje znači u širem socijalnom kontekstu? Dok podgrupe prihvataju fantazmagorične živote kao kod likova u Zvezdanim stazama, one ipak pokazuju tendenciju da ostanu društveno marginalizovane.

Upravo zato što Internet omogućava u potpunosti anonimnu komunikaciju, mnogi ljudi se odlučuju da učestvuju u njoj u svojim anonimnim, a to znači i socijalno marginalizovanim ulogama, što sa svoje strane pretpostavlja primat fantazija nad motivacijom za stvarnim socijalnim kontaktom. Mora se priznati i to da Internet kultura zanemaruje prirodu motivacija korisnika, kao i pitanje o socijalnom statusu, obrazovanju, polu, nacionalnosti, itd., koji predstavljaju deo naših mehanizama selekcije.

⁷ M. Poster, *The mode of Information: Poststructuralism and Context*, University of Chicago Press, Chicago, 1990. p. 6.

Prema nekim teoretičarima⁸, u dnevnoj praksi mnogih korisnika kompjutera program *Windows* je postao moćna metafora da se o sebi misli kao multiplikovanom, distributivnom sistemu, koji je sposoban da istovremeno postoji na različite načine i igra različite uloge u isto vreme. Kako mnogi ljudi provode slobodno vreme u virtuelnim prostorima, neki su skloni da sve manje šansi daju stvarnom životu, ili kako je to rekao jedan pasionirani igrač MUD-a, "zašto pridavati superioran status selfu koji ima telo, kada su jastva koja nemaju tela, sposobna za tako različite vrste iskustava?"⁹

Internet i problem razgraničenja

Mogući način za razumevanje performansi kiber-univerzuma sadržan je u činjenici da se Internet može posmatrati i kao novi *domen društvenosti*, u kome nisu pretpostavljene konvencije fizičke realnosti. Time bi se ukazalo na *ludičke* kvalitete Internet komunikacije, dakle, na one kvalitete koji u velikoj meri predstavljaju okosnicu formiranja i/ili pomeranja granica smisla, i to u tri kategorije:

Društveno/tehničko: Argument koji se može naći u gotovo svim studijama koje se bave fenomenom kiber-univerzuma, sadržan je u tezi da tehnologija, odnosno, novi elektronski mediji najdirektnije učestvuju u promeni fizionomije kulture, između ostalog i zato što sama tehnologija nastaje kao produkt društvenih relacija, od kojih, konačno, i zavisi. U drugom smislu, koji apstrahuje kategoriju društvenosti, tehnologija je shvaćena kao svojevrstan produžetak ljudskog mozga, čime se kompjuterska tehnologija razume i doživljava kao objekt na granici između *Ja i Ne-ja*.

Realno/virtuelno: Jedan od glavnih fenomena koji se pomalja u okviru novog komunikacijskog modela, jeste pomeranje granica između *realnog* i *virtuelnog*, pa je suštinsko pitanje moguće formulisati u formi "da li živimo živote *na* ekranu ili *u* ekranu?"¹⁰ Drugim rečima, Internet možda samo *izgleda* kao virtuelna realnost, budući da poseduje specifičnu supstancijalnu

⁸ Up. S. Turkle, *op. cit.*

⁹ *Ibid.* p. 14.

¹⁰ *Ibid.* p. 39.

realnost, kao i bilo koji drugi objekat iz reda "tvrdih" socijalnih konvencija.

Javno/privatno: Razlika između privatnog i javnog može biti razmatrana iz perspektive tekstualnog diskursa koji predstavlja jedan od načina samoizražavanja, kao i iz perspektive samooglašavanja, reprezentovane na grafički dizajniranim "home page". Prema nekim teoričarima, Internet je u pravom smislu reči *privatni domen*, produžetak individualne svesti i osobina, toliko privatn i anonimn, da društveni identitet gotovo gubi svaku vezu s postojećim fizičkim atributima. Time se u korpus ovih tema, posredno, uvodi i tema promenjene i/ili pervertirane prirode javnog prostora. Prema drugoj teorijskoj opciji, Internet je javni prostor, a upravo iluzija privatnosti ukazuje na problem granica među ovim sferama. Time je, implicite, političko u svojim novim (dis)funkcijama smešteno u samo središte ovih pitanja.

Problemi razgraničenja o kojima je reč, ukazuju na činjenicu da Internet potkrepljuje tezu o prelomljenom identitetu. Ukoliko je tehnički svet zaseban univerzum, a Internet "virtuelna" realnost, bez obzira da li se razume kao sfera privatnog ili sfera javnog, novi model komunikacije u osnovi predstavlja mogućnost za projekciju oslobođene imaginacije, apartno od konsekvenci realnog sveta. Ključ za prelamanje/disoluciju/decentriranost identiteta, a ovde se prevashodno misli na model komunikacije koji se ostvaruje u okviru MUD-a, predstavlja *anonimnost*.

Decentriranost se pojavljuje kao artefakt, kao nusproizvod odvajanja od fizičkog postojanja. Iz perspektive ostalih učesnika kiber-komunikacije, s kojima se ostvaruju različite forme interakcija, tehno-socijalna realnost koja učestvuje u konstituisanju identiteta, zavisi od odvajanja od stvarnog postojanja. Tehničko se, naime, pojavljuje kao posrednik/medijator između stvarne osobe i Drugih, a sredstva kojima se postiže umnožavanje identiteta su *anonimnost* i *nelociranost*.

Virtuelnost implicira tezu da je Internet univerzum koji postoji nezavisno od institucija, komercijalnih interesa ili konvencija realnosti, pružajući iluziju anonimnosti koja predstavlja fundamentalnu kategoriju za stvaranje multiplikovanih identiteta, koji slobodno cirkulišu kiber-univerzumom.

Da li, međutim, anonimnost zaista pretpostavlja i stvarno oslobađanje od socijalnih ograničenja? Poznato je, naime, da je privatnost komunikacije na Internetu

samo delimična, naprosto zato što postoje "pretraživački programi" koji omogućavaju da gotovo svaka poruka koja se transmituje preko Interneta, bude "uhvaćena", "pročitana" ili "dešifrovana". U tim okolnostima svako može biti "špijun" svakoga, a mnoge *web stranice* imaju programe koji sakupljaju podatke o korisnicima koji im pristupaju. Drugim rečima, bez obzira na činjenicu da se kiber-univerzum pojavljuje kao samoorganizovani sistem, on zavisi od realne infrastrukture, pa time i od realnih odnosa moći.

Uprkos tezama o mnoštvu identiteta koji se mogu artikulirati u okviru kiber-komunikacije, u čijem je središtu podeljeni doživljaj sopstva, kao i potreba za suspenzijom društvenosti, Internet omogućava nove modele interpersonalne komunikacije koja obezbeđuje artikulaciju i realizaciju potrebe za stvarnim kontaktom s drugom osobom. Poslovna komunikacija, mnoga prijateljstva, romantične veze, čak i brakovi, započeli su svoju istoriju upravo na Internetu. Time se zapravo potvrđuje teza da socijalne determinante, kao i ciljevi komunikacije, igraju značajnu ulogu i u kiber-univerzumu.

Home page

Home page predstavlja svojevrsnu formu oglašavanja na Internetu. Ali, za razliku od komercijalnih *home page*, koje predstavljaju poslovni medij i obraćaju se potencijalnim konzumentima ili korisnicima usluga, lične oglasne table (*personal home page*) artikuliraju neku vrstu eksperimentisanja sa samoprezentacijom. Otuda se može reći da upravo ovaj model oglašavanja opovrgava tezu o fragmentaciji Selfa posredovanoj Internetom.

Nasuprot teoretičarima koji tvrde da Internet pretpostavlja fragmentaciju selfa i bekstvo u anonimnost, milioni lično kreiranih stranica s ciljem da se predstave drugim ljudima, lični *home page*, predstavljaju pokušaj društvene integracije individue, artikulisanja ličnog stava identiteta, kao i konzistentne prezentacije onoga što ljudi misle da je važno o njima znati. To je svojevrsni *curriculum vitae* koji je neretko obogaćen specifičnim, duhovitim, kreativnim i inventivnim, a često i umetničkim rešenjima. Pored individualnih *home pages*, kakve svako može za sebe da napravi, ili kakve su kreirane za mnoge poznate ličnosti i njihov rad, one mogu prezentirati i članove određene grupe ili tima koji radi na nekom projektu, ili zajedničkom poslu. Pristup ovim stranicama je otvoren i slobodan.

U svakodnevnom životu, ljudi podešavaju i prilagode svoju predstavljaju drugima u zavisnosti od konteksta, situacije ili namere koju imaju. Drugim rečima, izvesna socijalna očekivanja determinišu način samoprezentacije kao i način recepcije određene poruke. Društveno ponašanje ima za cilj maksimalno moguće smanjenje nesporazuma ili neprilika koji mogu proisteci iz određene komunikativne situacije, što se postiže intersubjektivno važećim pravilima normalnog ili konvencionalnog ponašanja.

Ovi standardi, međutim, dvosmisleni su u okviru kibernetike, naprosto zato što ne postoji evidencija o prisustvu druge osobe kao regulativnom faktoru. *Home page*, iako nudi sliku osobe i brojne podatke o njenom identitetu, ne pruža zapravo nikakvu mogućnost stvarnog kontakta, kao što je slučaj s E-mailom ili sa "pričaonicama". Jedan od najzanimljivijih fenomena koji je inkorporiran u samu strukturu *home pages*, jeste tanana granica između javnog i privatnog, ličnog i profesionalnog, koja se vidi najpre u načinu na koji su kreirani "linkovi", kao i u sadržajima koji su u njima prezentirani.

Upravo fenomen ličnih oglašnih stranica ukazuje na kohezivnu prezentaciju izabranog identiteta preko elektronski posredovanog socijalnog konteksta u kojem individue učestvuju. Umesto "fragmentiranog sopstva", ove stranice prevazilaze samoopisivanje, ilustracijom umreženih socijalnih konteksta.

Cyberspace i problem smisla

Možemo li se složiti s tezom da živimo u civilizaciji u kojoj ima sve više informacija a sve manje smisla? U jednom smislu, može se reći da informacija proizvodi smisao (njen negentropski učinak), ali da ne uspeva da kompenzuje naglo gubljenje značenja u svim oblastima. Uprkos sve jačoj informatičkoj mreži koja multiplikuje sadržaje, propadanje smisla se odigrava brže od njegovog ponovnog ubrizgavanja, a upravo u toj činjenici sadržana je ideologija slobodne reči, odnosno, medija svedenih na bezbrojne individualne emisije ćelije, piratske stanice i privatne programe.

U drugom smislu, moglo bi se reći da informacija nema zapravo ničeg zajedničkog sa značenjem, budući da predstavlja operacionalni model druge vrste, u čemu je sadržana Šenonova teza o jednoj čisto instrumentalnoj sferi informacije, tehničkom medijumu koji ne mora podrazumevati nikakvu smislenu svrhu.

Ž. Bodrijar¹¹ u svojoj studiji pretpostavlja i treću mogućnost – da informacija neposredno razara ili neutrališe smisao i značenje. Prema njegovom mišljenju, gubljenje smisla je direktno povezano s rastvarajućim, odvrtačajućim dejstvom informacije, medija i mas-medija, što se protivi uvreženom shvatanju da se socijalizacija može meriti stepenom izloženosti medijskim porukama, odnosno, da je desocijalizovan, ili virtuelno asocijalan pojedinac onaj koji je nedovoljno izložen medijima. Ali umesto da proizvodi smisao, smatra Bodrijar, informacija guta svoje sopstvene sadržaje, gutajući istovremeno i samu komunikaciju, a time i *Društveno*, i to iz dva razloga:

1. Umesto da ostvaruje komunikaciju, informacija se iscrpljuje u *insceniranju komunikacije*. Umesto da proizvodi smisao, ona se iscrpljuje u *insceniranju smisla*. Svojevrsna prinuda da se uzme reč, samo zamagľjuje ogromnu energiju koja se koristi da bi se održala simulacija stvarne komunikacije, kako bi se izbegla nagla desimilacija i time uvid u stvarnost koju određuje radikalno gubljenje smisla. "Tako i komunikacija i društveno funkcionišu u zatvorenom krugu, kao *obmana* – za koju se vezuje snaga određenog *mita*."¹²

2. Iza te sve žešće inscenacije komunikacije, informativni sistemi nastavljaju nezadrživu destrukciju društvenog. Društveno, posredstvom informacije, postaje neka vrsta neobaveznosti koja može dovesti do totalne entropije. Mediji nisu instrumenti socijalizacije, već naprotiv, implozije društvenog u masama. Time se želi reći da ne postoji više posrednička instanca između jedne i druge stvarnosti, između jednog i drugog stanja stvarnog, što zapravo predstavlja značenje implozije.

Prema Bodrijarovom mišljenju, svi sadržaji smisla apsorbovani su jednim dominantnim oblikom medija. Ljudi se u odnosu prema modernim medijima nalaze u specifičnoj situaciji: "Od njih se istovremeno traži da se konstituišu kao autonomni, odgovorni i svesni subjekti i da se konstituišu kao pokorni, inertni, poslušni, prilagođeni objekti."¹³ Čovek je u toj situaciji prinuđen da odgovara dvostrukom strategijom.

¹¹ Ž. Bodrijar, *Simulakrumi i simulacija*, Svetovi, Novi Sad 1991.

¹² *Ibid.* str. 85.

¹³ *Ibid.* str. 89.

Naime, zahtevu da bude objekat, on se suprotstavlja praksom neposlušnosti, pobune, emancipacije, a zahtevu da bude subjekat suprotstavlja se infantilizmom, hiperkonformizmom, totalnom zavisnošću i pasivnošću. Budući da je sadašnji argument sistema maksimizacija reči i time, maksimalna proizvodnja smisla, strateški otpor predstavlja odbijanje smisla i reči, ili, pak, hiperkonformistička simulacija samih mehanizama sistema, što predstavlja jedan oblik odbijanja i neprihvatanja.

Naporedno s teorijskim implikacijama ovakve interpretacije značenja novih komunikacijskih sistema, činjenica je da su ljudi u najvećoj meri intrigirani kiber-komunikacijom iz radoznalosti, zbog fascinacije tim tehnološkim novumom. Kompjuterski-posredovana-komunikacija (CMC), u osnovi je *socijalni fenomen*, budući da je (nova) društvena stvarnost koja se stvara kroz interakcije učesnika, zasnovana na jeziku i izvorima informacija podesnim za artikulaciju poruka koje su svrhovite.

Ono što je posebno zanimljivo, svakako je činjenica da kiber-komunikacija relativizuje granicu između interpersonalne i masovne komunikacije, što može biti osnova za analizu ili prevrednovanje terminološkog instrumentarijuma komunikološke nauke. Konačno, može se reći da "virtuelna zajednica" nije mitska zemlja u kojoj teku med i mleko, ali isto tako nije opasnija, neprijatnija i negostoljubivija od same stvarnosti.